

TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASILAŞAN YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ VE ORTADOĞU-AFRİKA BÖLGESİ

DOÇ. DR. H. KÜRŞAD ASLAN

Uzman ORSAM

“

Türkiye’nin önümüzdeki yıllarda yükseköğrenim sisteminde alması gereken stratejik kararlar bulunmaktadır ve her geçen gün küresel realiteler bağlamında yeni durumlara adapte olması gerekmektedir.

”

Son yıllarda Türkiye’nin yükseköğrenim sisteminde çok ciddi değişimler gözlemlendi, üniversite sayısı birlikte öğrenci sayısı da arttı. Ülkedeki 207 üniversitede 60 bin civarında program bulunmaktadır. Yükseköğrenim sistemindeki söz konusu sayısal artışlarla birlikte kalite ve niteliksel gelişim bağlamında da ilerlemeler kaydedilmiştir. 2015 yılında “Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği” oluşturulmuştur; daha sonra 1 Temmuz 2017 tarihli yasal düzenlemeyle Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) kurulmuştur. Yükseköğretim sisteminde bir diğer önemli süreç de “uluslararasılaşma”dır. Uluslararasılaşmanın da farklı cepheleri bulunmaktadır.

Üniversitelerin mali kaynaklarının çeşitlendirilmesinden, kültürel zenginliğe, yumuşak güç kapasite artışından beyin ve yetenek avcılığına kadar birçok önemli alanda stratejik hedefler göz önünde bulundurulmaktadır. Uluslararasılaşmayla potansiyel kazançlar bağlamında yükseköğrenim sisteminde bulunan aktörlerin, programların, müfredatın gelişimi, iş birliği ortamlarının genişletilmesi, yüksek katma değerli üretim için gerekli altyapının gelişimi, akademik ağlara katılım, üniversite-sanayi-kamu sektörü ortaklıklarının gelişiminde gerekli adımların atılması ve trans-

ferlerin yapılması zikredilebilir. Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda yükseköğretim sisteminde alması gereken stratejik kararlar bulunmaktadır ve her geçen gün küresel realiteler bağlamında yeni durumlara adapte olması gerekmektedir.

YÜKSEKÖĞRETİMİN ULUSLARARASILAŞMASI

Türkiye'deki üniversitelerin dışa açılması ve uluslararasılaşma süreçlerine dâhil olması bağlamında dört önemli husus dikkat çekmektedir:

1. Türkiye'de yabancı öğrenci sayısı arttıkça üniversiteler finansal anlamda güçlenecektir.
2. Yetenekli yabancı öğrenci ve akademisyenler Türkiye'yi daha fazla tercih ettiği takdirde ileri teknoloji gerektiren yüksek katma değerli sektör ve ürünlerde başarı düzeyi artacaktır. Dünya genelinde araştırma üniversitelerine nitelikli yabancı öğrenci ve akademisyenlerin gelmesi, doktora programlarının güçlenmesi ve araştırma laboratuvarlarına özellikle dahi düzeyinde yabancıların gelmesi önemli hedeflerdendir.
3. Türkiye üniversitelerine farklı ülkelerden yabancı akademisyen ve öğrencilerin daha fazla sayıda ve sıklıkla gelmesiyle ülkemizin küresel ve bölgesel siyasetteki yumuşak güç kapasitesi artacaktır.
4. Türkiye'nin özellikle kalkınma yardımları ve insani diplomasi bağlamında burslu şekilde okuttuğu yabancı öğrenciler ülkemizin stratejik hedefleri bağlamında önemlidir.

Bu dört madde asla birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Her bir madde için ayrı hazırlık ve planlama yapılmalıdır, kaynak tahsisi gereken programlar iyi düşünülmelidir. Birinci maddede belirtildiği üzere kendi ülkesinden kendi imkânlarıyla gelip Türkiye'de okumak isteyen bir öğrenci ilgili üniversiteye önemli bir finansal kaynak sağlayacaktır.

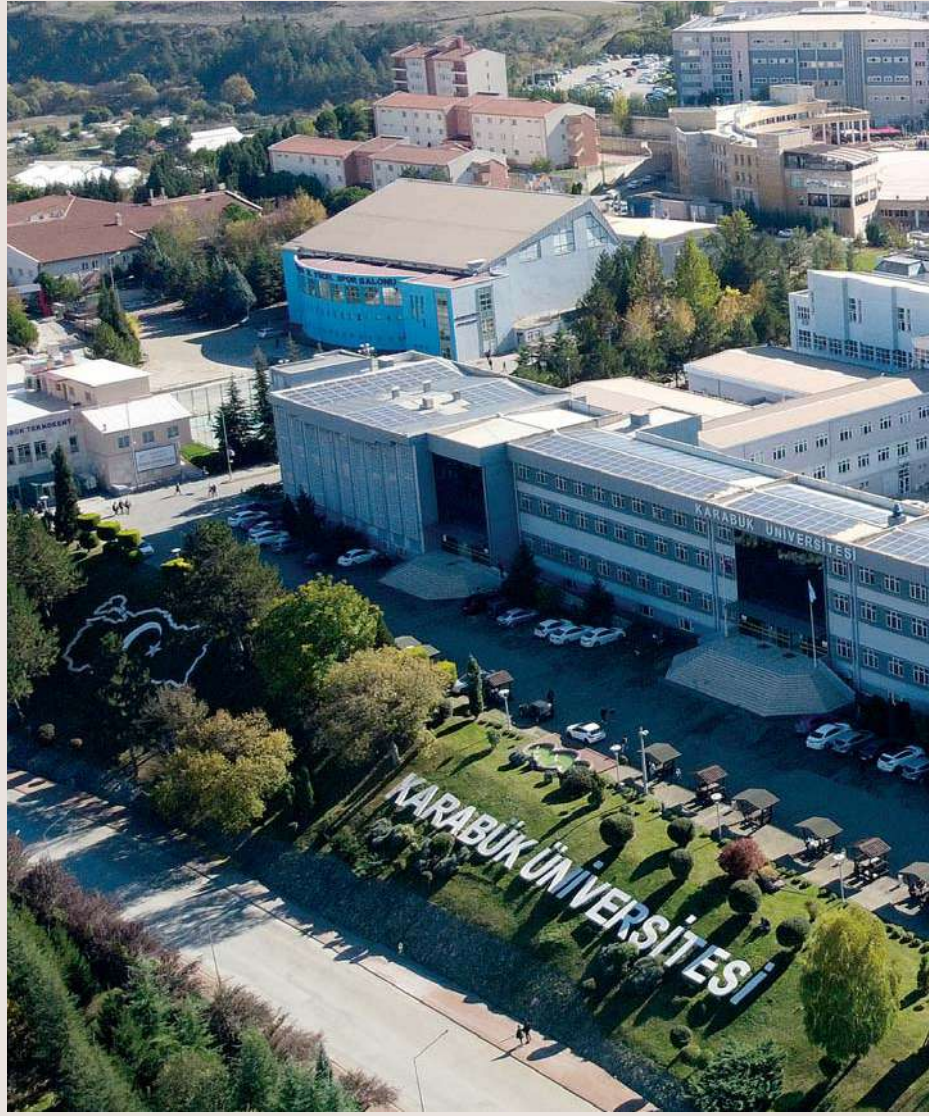

“

Türkiye'nin büyük şehirleri haricindeki devlet üniversiteleri için de kendi imkânlarıyla okumaya gelen öğrenciler hem maddi kaynak hem de kültürel çeşitlilik yoluyla katkı sağlamaktadır. Ancak özellikle İstanbul ve Ankara'daki devlet üniversitelerine bu yöntemle öğrenci kabulünde bazı düzenlemeler gerekmektedir.

”

ABD, Avustralya ve İngiltere gibi yabancı öğrencilerin yoğun olduğu ülkelerde ulusal ekonomiye yılda 20 ile 30 milyar dolar civarında katma değer sağlanmaktadır. Özellikle Türkiye'de devlet üniversiteleri haricindeki vakıf ve özel üniversitelerin bu alana odaklanması önemlidir. Türkiye'nin büyük şehirleri haricindeki devlet üniversiteleri için de kendi imkânlarıyla okumaya gelen öğrenciler hem maddi kaynak hem de kültürel çeşitlilik yoluyla katkı sağlamaktadır. Ancak özellikle İstanbul ve Ankara'daki devlet üniversitelerine bu yöntemle öğrenci kabulünde bazı düzenlemeler gerekmektedir. Örneğin, bir vakıf üniversitesinde benzer bölümler için 3000-5000 ABD doları bandında eğitim ücreti alınmaktayken devlet üniversiteleri gerçek piyasa değerinin çok altında bir bedelle (200 ile 300 dolar civarında) eğitim hizmeti sunmuş olmaktadır. Daha önce belirttiğimiz üzere insani yardım kapsamında Türkiye'nin ilgili süreçleriyle öğrenci kabulü ayrı bir kategoridir; kamu kaynaklarıyla faaliyet yürü-

ten üniversitelerimize çok düşük ücretle kayıt yaptırmak çok farklı bir durumdur.

Yukarıda bahsedilen dört farklı kategoriye birbirinden ayırt etmenin ve başarılı bir uluslararasılaşma stratejisi oluşturmanın ön koşullarından biri de Türkiye devletinin eğitim süreçlerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik ciddi adımlar atması gereğidir. Ölçemediğiniz şeyi yönetemezsiniz. Yükseköğretim kurumlarımızda hem kendi insanımıza yönelik eğitim-öğretim

faaliyetlerinde hem de yabancı ülke vatandaşlarına Türkiye ve yurt dışı kampüslerimizle sunduğumuz eğitim hizmetleri bağlamında sisteme girişte, süreç dâhilinde ve sistem çıkışında ölçüm mekanizmaları kurulması ve tüm bu ölçüm araç ve kurumlarının ulusal olması önemlidir. Girişle kastedilen şey Türkiye'de okuma niyetini beyan eden yabancı öğrencinin lise diploması, genel başarı düzeyi, yetenekleri, dil bilgisi vb. alanlarda kabul kararını etkileyecek

bilgi ve belgelerin, standart testlerin, denklik işlemlerinin, önceki öğrenmenin tanınması koşullarının detaylıca kurgulanmasıyla ilgilidir. Batılı ülkelerde mevcut bulunan SAT, GRE, GMAT tarzında Türkiye'ye özgü sınavlar tesis edilmelidir. Süreç yönetimi ve çıkışla ilgili performans ölçüm konusu başka bir yazının konusu olacak kadar geniştir. Mezun takibi ve mezun ağlarının yönetimi konusunda katı edilecek epey mesafe bulunmaktadır.

Yukarıda zikredilen ikinci madde yükseköğretimde uluslararasılaşma süreçleriyle araştırma üniversitesi olmanın kesişim alanıdır. Eski Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) rektörlerinden Prof. Dr. Ural Akbulut'un ifade ettiği üzere "uluslararası üniversite" olmanın temel parametreleri hakkında standart bir model yoktur. Ancak genel kabul gören yaklaşıma göre üç parametrede mümkün olan en optimum sayı ve kaliteye erişim gayesi zikredilmektedir: Yabancı öğrenci,

yabancı akademisyen ve yabancılarla araştırma iş birliği (ortak yayın veya patent). Türkiye gibi orta gelir grubunda bulununca ve kapasite olarak ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti kadar zengin olmayınca stratejik hedef belirlemede daha gerçekçi ve seçici hedeflere odaklanmak doğru olacaktır. 2017 rakamlarıyla dünya genelinde 5,3 milyon civarında uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Bunların takriben yarısı ana dili İngilizce olan ABD (1,1 milyon), İngiltere (557

bin), Kanada (643 bin), Avustralya (420 bin) gibi ülkelerdedir. Ülkemizde de son yıllarda yabancı öğrenci sayısında büyük artışlar gözlenmiştir. 2021 yılı itibarıyla Türkiye üniversitelerinde yaklaşık 240 bin yabancı öğrenci bulunmaktadır. Yabancı öğrenci ve akademisyenleri Türkiye'nin realiteleri bağlamında değerlendirdiğimizde çok ince bazı hesaplama ve politikaların izlenmesi gereği not edilmelidir.

ULUSLARARASILAŞAN SİSTEMDE ORTADOĞU VE AFRIKA'NIN DURUMU

Türkiye'de son yıllarda ivmelenen yabancı öğrenci sayısındaki artış büyük ölçüde Ortadoğu ve Afrika coğrafyasındandır. Türkiye'nin 2005 yılından beri izlediği Afrika politikasıyla Afrikalı öğrencilerin ve Ortadoğu'yla geliştirilen derin iş birliği alanları sayesinde bu böl-

geden gelen öğrencilerin sayısı her yıl artmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelen öğrenci potansiyelini eğitimde etkin iş birliği oluşturarak değerlendirmesi son derece elzemdir. Öte yandan, Türkiye'nin kültürel coğrafyasından öğretim üyesi hareketliliği sınırlıdır. Türkiye'nin yukarıda bahsedilen dört ana hedefte doğru stratejiler geliştirebilmesi için dünyadaki ileri düzeyde araştırma üniversiteleri analiz edilmelidir. Harvard, Stanford, MIT ve Cambridge üniversitelerinin her birinin yıllık araştırma bütçesi 1 milyar dolar civarındadır. Söz konusu üniversitelerle rekabet edebilmek adına belli alanlara odaklanmak gereklidir. Dünyanın ileri üniversitelerinde yabancı öğretim üyelerinin oranı %20 ile %45 bandındadır. Oysaki Türkiye'de hiçbir üniversitede bu oran %10'u bulmamıştır. Hem uzun yıllar mevzuat

izin vermemiştir hem de diğer bazı bürokratik engellerden dolayı bu sayılara ulaşamamıştır. Diğer yandan model üniversitelerde yabancı öğrencilerin büyük çoğunluğu yüksek lisans programlarında yoğunlaşmaktadır. İleri araştırma üniversitelerinde yönetimler üstün kapasiteli öğretim üyesini lisans dersleriyle yormamakta ve doğrudan doktora eğitimine vakfetmektedir. Özetleyecek olursak, uluslararasılaşma süreçlerinde Türkiye'nin bir an önce stratejik önceliklerini belirleyip buna uygun alt hedefler belirlemesi elzemdir.

Nitelikli yabancı öğrenciler kendilerine okul seçimi yaparken en önemli kriter "bilim alanı" sıralamasıdır. İkinci kriter de üniversitenin dünya sıralamalarındaki konumudur. Ayrıca, maliyetler, sosyal yaşam, mezuniyet sonrası iş bulma kolaylığı da zikredilmektedir.

“

Ortadoğu ve Afrika ülkeleri bağlamında sahada bulunan TİKA, Türkiye Diyanet Vakfı, Maarif Vakfı vb. kurumlarda görevli uzmanlardan edinilen izlenimlere göre, bu geniş coğrafyada tek tip insan olmadığı, farklı ihtiyaç ve özelliklerde insan kaynağı bulunduğu ifade edilmektedir.

”

ABD’de iyi vasıflara sahip yabancılar daha mezun olmadan firmalar tarafından iş teklifi almaktadır. Türkiye’nin bir an önce eğitimde uluslararasılaşma stratejisini belirlemesi gereklidir. Amaçlar ve araçlar belirlenmezse ve daha kötüsü stratejinin olmadığı bir alanda yanlış hedefler ve yanlış araçlar kullanılırsa istenmeyen sonuçlarla karşılaşabileceğiz. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal kesimlerdeki göçmen karşıtlığının ve yabancı düşmanlığının arttığını izliyoruz. Bu eğilimlerin giderek daha da artacağını göz önünde

bulundurursak yanlış uluslararasılaşma politikalarıyla yönetmekte zorlanacağımız durumlarla karşılaşabiliriz. İyi seçilmiş ve Türkiye’de çok iyi eğitim almış yabancılar genelde mezuniyet sonrasında ABD ve Avrupa’ya gitmektedir.

Öte yandan Türkiye’de ülkesine geri dönmeyi asla düşünmeyecek düşük nitelikli mezunların kalma olasılığı da yüksektir. Yükseköğrenim sistemimize girdi olarak ileri boyutta yetenekli öğrenci ve

araştırmacı devşirme bağlamında mevcut teşvik ve bursların gözden geçirilip fayda maliyet analizi yapılmalıdır. Ortadoğu ve Afrika ülkeleri bağlamında sahada bulunan TİKA, Türkiye Diyanet Vakfı, Maarif Vakfı vb. kurumlarda görevli uzmanlardan edinilen izlenimlere göre, bu geniş coğrafyada tek tip insan olmadığı, farklı ihtiyaç ve özelliklerde insan kaynağı bulunduğu ifade edilmektedir.

Türkiye’nin ilahiyat ve dinî eğitim programlarıyla birlikte mesleki eğitime ağırlık vermesi gereğinin altı çizilmektedir. Hem yetenekli öğrenci ve akademisyen kaynağı olarak hem Türkiye üniversitelerinin finansal gelişimi için hem de insani diploması politikalarının icrasında Ortadoğu ve Afrika özelinde çok geniş bir çalışma alanı bulunmaktadır. Sonuç olarak her şeyden önemlisi çok kapsamlı ve a’dan z’ye her detayın iyi düşünüldüğü ve olası risklere karşı tedbirlerin alındığı bütüncül bir uluslararasılaşma politika stratejisinin tüm paydaşların katılımıyla oluşturulması gereklidir. ■

